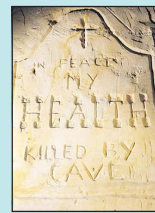

interview

Top secret. Decennia lang wist niemand precies wat al die militairen deden in de Cannerberg. De val van de Berlijnse Muur en een asbestschandaal maakten in 1992 een einde aan de ondergrondse NAVO-basis. Na veel gesoebat over de grootste en meest complexe asbestsanering ooit is de Cannerberg weer 'schoon' overgedragen aan Limburgs Landschap.

door **Vikkie Bartholomeus**

Gasmasker op, overall aan. Het roestige poortje langs een onopvallende bosweg is zo smal dat je er zijdelings doorheen moet. Directeur Ger Frenken van Limburgs Landschap herinnert zich nog goed hoe hij er voor het eerst nerveus ondergrond ging. „Het was pure Hitchcock, buitengewoon spannend. Die berg was 'geplastificeerd', geheim. Je had geen idee." Wat hij achter het onooglijke poortje aantof was verbluffend. Acht kilometer gangenstelsel met maar liefst 399 volledig geïsoleerde kamers. Een kleine stad met een eigen brandweerkazerne, restaurant, kapsalon, cafés, wijnkelder en een indoor golfbaan compleet met negras. Een telefooncentrale, buizenpostnetwerk en een eigen bewegwijzeringssysteem: van Main Street tot Foxtrof Street.

Jarenlang hebben hier dagelijks 250 mensen ondergronds gewerkt, onder zware geheimhouding. Militairen van Northag (Northern Army Group) en 2 ATAF (Second Allied Tactical Air Force) hielden in dit oorlogshoofdkwartier het Europese luchtruim in de gaten en runden vanuit het hart van de berg het nucleair operatiecentrum van de NAVO. 'The Cave' was een cruciale post in de wapenwedloop met de Russen; de nieuwste verbindingstechnieken werden hier gebruikt. Eigen meteorologen hielden voor de gevechtspilooten het weer in de gaten; in de *war room* werden op een groot scherm alle vluchtbewegingen van Italië tot Noorwegen geprojecteerd.

De NAVO betrok de voormalige Boschbergroevende in 1954; Britse militairen zochten een geschikte plek en wisten dat de Duitsers hadden gebruikt om V1- en V2-raketten te bouwen. 4/371 werd de codenaam voor de Cannerberg, die al snel veranderde in een imposant militair bolwerk. Met controleposten, betonnen chicanes, kogelvrij glas en bomvrije deuren. Om geen argwaan te wekken, moesten medewerkers de eerste jaren in burgerkleding naar binnen. Wat er inging, kwam er niet meer uit. Al het afval, elke afgedankte bureaustoel of koffiemok werd gedumpt in een van de zestien ondergrondse stortplaatsen. Documenten gingen na gebruik naar kamer B14: de *shredding room*. Vernippelde papierstroken werden daarna voor de zekerheid nog eens tot pulp vermalen. Want de vrees voor spionage was groot. De Russen hadden schijnbaar goede contacten in Limburg; Sovjetblad *Pravda* zou oefeningen in de Cannerberg geregeld van tevoren aangekondigd hebben. Bij de ingang van de *war room*

hing nog tot aan de sluiting van de basis een waarschuwingposter met portretten van elf militairen van de Russische missie Soximis, die met permissie op NAVO-gebied verbleven, maar toch als gevaar gezien werden.

De drukte in de Cannerberg zorgde jarenlang voor geruchten en speculaties. Zaten er kernwapens in de berg? Waarom landden er geregeld helikopters? Pas in 1963 gaf de NAVO publiekelijk toe dat er sprake was van een 'verenigd verbindingscenarium' in de berg. Maar het bleef een 'verboden plaats' in de Wet bescherming staatsgeheimen. Dat er 'buiten' niet over gesproken mocht worden, zorgde volgens Paul Croymans uit Ulestraten voor een grote verbodenheid ondergronds. „Wat in de berg kon, kon in een kazerne niet. Het was heel amicaal, de kolonel noemde je bij de voormaam, saluieren hoefde niet." Croymans werkte er 22 jaar als kapper. „Over klandizie had ik niet te klagen. 's Ochtends stond bij de ingang een officier van dienst die langharige militairen aanwees: *barber, barber, barber*. Die moesten allemaal bij mij langs. Voor de Britten, de Duitsers en andere nationaliteiten was kort haar verplicht. Alleen de Nederlanders, die lieten zich niet gauw knippen."

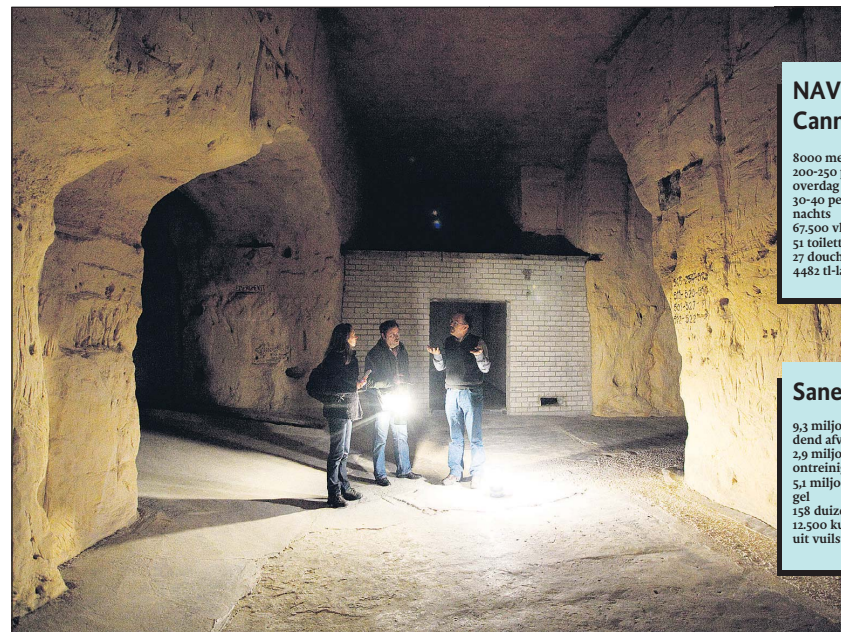
Croymans had een geweldige tijd ondergronds. Naast het hanteren van de tondeuse was hij lid van de driekoppige 'trolleydoods', burgerpersoneel dat met een klein elektrisch wagentje zorgde voor de logistiek in de mergelgangen. Dat hij zijn mond dicht moest houden over zijn werk ondergronds, weerhield hem er niet van om soms voor de gein het geruchtcircuit te voeden. „Het was horen, zien en zwijgen. Maar ik heb wel eens wandelaars wijsgeemaakt dat er bij de uitgang langs het kanaal drikbotten lagen, met een getrainde dolfin voor de bewaking. Dan hield ik een claxon in het water, toeterde, en als er dan een rimpeling in het water kwam zei ik: zie je wel!"

Paul Croymans vertelt met veel enthousiasme over de Cannerberg, maar zijn herinneringen zijn besmeurd door het asbestschandaal dat uiteindelijk het einde betekende voor de NAVO-basis. Tal van voormalige 'berg-militairen' en burgermedewerkers zijn ziek geworden doordat er te veel asbestvezels in de lucht hingen. Het ministerie van Defensie en de NAVO blunderden in de aanpak van deze gevaarlijke vervuiling, ondanks dringende verzoeken van buitenlandse militaire autoriteiten.

De eerste asbestvervuiling is ontstaan na een brand in de keuken in 1968; de juten doeken en een isolerende kurklaag om de luchttoevoerleidingen tussen vlam en er ontstaat een enorme rookontwikkeling in de nauwe mergelgangen. Om herhaling te voorkomen, wordt asbest om de leidingen gespoten, waarvan minuscule deeltjes vervolgens door het hele complex gaan dwarrelen.

Ruïne

VAN KOUDE OORLOG

De Cannerberg, de voormalige ondergrondse NAVO-basis, is 'schoon' overgedragen

aan Limburgs Landschap.

foto's Loraine Bodewes

NAVO-basis Cannerberg

8000 meter gang
200-250 personeelsleden overdag
30-40 personeelsleden 's nachts
67.500 vloeroppervlak
51 toiletten; 38 urinoirs
27 douches; 75 wasbakken
448 tl-lampen

Sanering

9,3 miljoen kilo asbesthoudend afval
2,9 miljoen kilo mergel verontreinigd met olie
5,1 miljoen kilo schone mergel
158 duizend kilo puin
12.500 kubieke meter afval uit vuilstorten

men, wordt asbest om de leidingen gespoten, waarvan minuscule deeltjes vervolgens door het hele complex gaan dwarrelen.

De gevaaren hiervan worden jarenlang onderschat of terzijde geschoven. Het duurt decennia voordat het asbestprobleem onderkend wordt. De Royal Air Force adviseert bijvoorbeeld in 1976 al om het personeel uit te rusten met beschermende maskers en nog maar

een minimum aan militairen tot de berg toe te laten. Maar pas nadat TNO in 1991 nogmaals een veel te hoge concentratie aan asbestdeeltjes meet, gaat de basis verneld dicht. Inmiddels is de Berlijnse Muur gevallen, en is de geheime basis sowieso min of meer overbodig geworden.

Personeel is dan al jaren ongerust over de dreiging van asbestkanker mesothelioom. In een mergelwand in Alp-

ha Street is een grafsteen ingekrast met opschrift: *In peace my health killed by cave*. Er naast de mergelgrafiti: *7 feet exit*, met een pijl de bodem in. Paul Croymans krijgt tranen in zijn ogen. „Ze stikken allemaal”, zegt hij zachtes. „Hoeveel mensen er ziek zijn geworden? Dat weet ik precies, maar dat zeg ik liever niet.” Wel wil hij kwijt dat hij alleen al in Limburg afscheid heeft moeten nemen van tien oud-medewerkers. overle-

den aan mesothelioom. „Er was zelfs een jongen bij van 24, die maar drie weken vakantieerw in de berg heeft gehad. Vreselijk.” Zelf wil hij zich niet laten testen op een eventuele aantasting van zijn longen of buikvlies. „Als het zo ver is, weet ik genoeg. Dan heb ik nog een half jaar, een jaar. En dan is het voorbij. Een afschuwelijk einde.” Croymans was lang betrokken bij het Comité Asbestslachtoffers, en helpt nog

steeds weduves om een schadevergoeding te krijgen. Het is voor hem een wrange vorm van genoegdoening. „Het eerste vind ik dat ze al heel lang wisten dat het niet pluis was, maar ze hebben ons daar gewoon in die rotzooi laten werken. Ik voel me belazerd.”

Paul Croymans was degene die in 1992 als laatste het hek van de Cannerberg sloot en de sleutel afgaf aan de kapitein. De NAVO dacht aanvankelijk de huur met eigenaar Limburgs Landschap simpelweg op te kunnen zeggen, de toegang tot de berg dicht te kunnen metselen om vervolgens te vertrekken. Limburgs Landschap en de gemeente Maas-tricht reageerden woedend. De berg moest schoon achter gelaten worden en de vervuiler betaald laten lange steekelige onderhandelingen volgden; uiteindelijk gaven het ministerie van Defensie en de NAVO toe, met tegenzin.

Jos Notermans van de Stichting Menno van Coehoorn, die zich inzet voor militair erfgoed, kan zich de steekeligheden nog goed herinneren. „Julie willen de berg schoon? Dan gaat ook alles eruit!” Met enige diplomatie wist hij nog iets te redden van de bewegwijzering, apparatuur en opschriften op de muren die nu al 'monumentale' waarde hebben. Van het archief heeft hij maar een fractie kunnen redden. Van de 300 dozen met documenten en talloze tekeningen die zijn afgevoerd loopt het spoor bij het Nationaal Archief in Den Haag dood op een 'protocol van vernietiging'.

Wat rest is een surrealistische ruïne van de Koude Oorlog. De duistere kilometerslange gangen zijn volledig gestript. Er is nog maar een schim van de geheime ondergrondse stad overgebleven; hier en daar herinneren *seven-ties*-tegeltjes nog aan een kantine of siertwielwerk aan officiersbar 'The Flintstones'. Alles is er uit gesloopt: licht, verwarming, alleen de enorme dieselmotoren zijn blijven staan. De oorlogsdreiging is nog steeds voelbaar; *brush clothes - clean boots here* staat op de muren van een voormalige ontsmettingskamer en NBC-checkpoint; restanten van de tijd dat er nog serieus rekening gehouden werd met een nucleaire, biologische of chemische (NBC) aanval. Het opruimen van de Cannerberg is

een ongekend grote operatie geweest. Nog nooit eerder had zo'n ondergrondse sanering plaatsgevonden. De wet- en regelgeving was onduidelijk, en welke technieken moesten gebruikt worden? Niet alleen moest de asbest worden verwijderd, er was ook olie uit tanks gelekt en het grondwater was vervuild. Tien jaar van onderzoeken waren er nodig, waarbij de meest uiteenlopende scenario's zijn gepasseerd. Bacteriën in de mergel spuiten, mergel verhitten en de dampen afvoeren, *ice-blasting* door de mergel te bespuiten met ijskoud koolstofdioxide.

Uiteindelijk zijn de mergelwanden 'gestofzuigd' en deels handmatig afgekrabt. Ed van der Togt van het ministerie van Defensie: „Je kunt je voorstellen wat voor monnikenwerk dit geweest is.” Elke twee uur moesten de werklui zichzelf ontsmetten, ondanks maskers en beschermende kleding. Op plaatsen met olievulling is de bodem soms tot tien meter diep uitgegraven door een specialistisch bedrijf, dat wanden en plafonds heeft gestuurd om de stabiliteit te garanderen. Veertien stortplaatsen zijn opgeruimd; de bergen troep steeds met kleine karretjes naar buiten gereden. Twee stortplaatsen zijn achtergebleven omdat de wanden niet stevig genoeg waren om ze leeg te ruimen. Tijdens de sanering die van 2003 tot 2010 heeft geduurd, is één doode gevallen bij een instorting.

Hoeveel de sanering precies heeft gekost, blijft geheim, maar Defensie zegt binnen het budget van 38,5 miljoen euro te zijn gebleven. De NAVO heeft volgens Ed van der Togt „een substantiële bijdrage” geleverd. Limburgs Landschap realiseert zich dat de enorme saneringsoperatie niet voor niets mag zijn geweest. „We voelen ons zeer verplicht om er iets moois van te maken”, zegt Ger Frenken. Het is de bedoeling om de Cannerberg open te stellen voor publiek als een relict van de Koude Oorlog, liefst met oud-medewerkers als gidsen. Edmond Staal van Limburgs Landschap: „We gaan die Koude Oorlog weer beleefbaar maken, ook al is die sfeer van dat geheime hoofdkwartier nu helemaal weg. James Bond krijgen we niet meer onder de grond.”